

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaalainete õpetamine põhikoolis õppekava

Neili Peters

ÕPETAJATE HINNANGUD EESTI LASTEKIRJANDUSE AUTORITE
PROOSATEKSTIDE KASUTAMISE KOHTA 5. KLASSI KIRJANDUSE
ÕPIKUTES

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Age Salo

Läbiv pealkiri: 5. klassi kirjandusõpetajate hinnangud

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Age Salo (MA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Hasso Kukemelk

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

ÕPETAJATE HINNANGUD EESTI LASTEKIRJANDUSE AUTORITE PROOSATEKSTIDE
KASUTAMISE KOHTA 5. KLASSI KIRJANDUSE ÕPIKUTES

Resümee

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli anda ülevaade õpetajate hinnangutest 5. klassi kirjanduse õpikutes sisalduvate eesti autorite proosatekstide kohta. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi veebipõhine küsitlus, kus tulemuste saamiseks kasutati poolstruktureeritud ankeeti. Ankeet saadeti 70-le Jõgeva- ja Tartumaa 5. klassis kirjandust õpetavale õpetajale, kellest vastas 32. Käesoleval hetkel on võimalik kasutada kolme põhikooli riiklikule õppekavale vastavat õpikut: Jaak Urmet, Lauri Vanamõlder “Kirjanduse õpik 5. klassile” I ja II osa, Merike Vardja, Kaider Vardja “Tuulepesad” ja Kätlin Kaldmaa, Anni Kalm “Ilmast ilma”. Valdav enamus uurimuses osalenud õpetajatest kasutab Jaak Urmeti ja Lauri Vanamõlderit õpikut.

Uurimuse tulemusena saadi vastused viiele püstitatud uurimisküsimusele. Õpetajad ei osanud kindlalt hinnata, kas õpikutes on arvesse võetud üldisi arenguteooriaid. Praegu kasutada olevate 5. klassi õpikute eesti proosatekste hinnati üldiselt eakohaseks ja harivaks. Õpilaste lugemishuvi toetavaks hinnati neid osaliselt ning eesti autorite proosatekstide hulka üldiselt piisavaks. Tekste hinnati ka realistlikeks ja eluolu ilustamata näitavateks. Leiti, et õpikutes on rohkem “poiste jutte” kui “tüdrukute jutte”. Kirjandusõpetuse teemavaldkondadest peeti paremini kaetuks valdkonda “väärtused ja kõlblus” ning ei osatud kindlalt vastata teemade “mängiv inimene” ja “kodanikuühiskond ja rahvussuhted” esindatuse kohta. 5. klassi kirjanduse õpetajate poolt eelistati pigem kaasaegseid tekste ning enim mainitud autorid olid Andrus Kivirähk, Aino Pervik ja Wimberg. Vastuseid analüüsiti ka õpetajate tööstaažist lähtuvalt ning võis näha suuremat sarnasust 0-5 aastat ning üle 15 aastat töötanute vastustes.

Märksõnad: *lastekirjandus, õpik, proosatekst, hinnang*

TEACHERS' ASSESSMENTS ON USING ESTONIAN CHILDREN'S LITERATURE
AUTHORS' PROSE IN 5TH GRADE LITERATURE TEXTBOOKS

Abstract

The aim of this bachelor thesis was to provide an overview of the teachers' assessments of prose texts by Estonian authors, contained in the 5th grade literature textbooks. To achieve the research goal a semi-structured questionnaire web-based survey was carried out. The questionnaire was sent to 70 teachers who teach fifth grade literature in Jõgeva and Tartu counties. 32 teachers answered the questionnaire.

At present, there are three textbooks that meet the national curriculum for basic schools: Jaak Urmet, Lauri Vanamõlder "Kirjanduse õpik 5. klassile" parts I and II, Merike Vardja, Kaider Vardja "Tuulepesad" and Kätlin Kaldmaa, Anni Kalm "Ilmast ilma". The majority of the teachers who participated in the study use "Kirjanduse õpik 5. klassile" in teaching.

Estonian prose texts in 5th grade textbooks were generally evaluated as appropriate to their age and being developmental for pupils. Texts were evaluated as partially supportive for students' reading interest and there were generally enough prose texts by Estonian authors. The study participants could not firmly determine whether in the textbooks they use some general development theory have been taken into account.

Texts were evaluated as realistic and showing way of life rather than euphemisms. It was considered that the textbooks contained more "boys' stories," than "girls stories". In Literature Studies topic areas were considered better be covered the field of "values and ethics". The representation of the topics "playing man" and "civil society and national relations" could not be answered confidently about.

5th grade teachers of literature preferred modern texts. Authors most frequently mentioned were Andrus Kivirähk, Aino Pervik and Wimberg. Replies were also analyzed based on the length of service of teachers and there were more similarities in the responses of the teachers in service between 0-5 years and more than 15 years.

Keywords: *children's literature, textbook, prose text, evaluation*

Sisukord

Resümee.....	2
Abstract.....	3
Sissejuhatus.....	5
Teoreetiline ülevaade.....	6
<i>Lastekirjandus</i>	6
<i>Lapse areng lugejana</i>	7
<i>Kirjanduse õpetamine</i>	9
<i>Kirjanduse õpetamise eesmärgid</i>	9
<i>Õpikud</i>	10
<i>Õpetaja roll kirjanduse õpetamisel</i>	10
<i>Maailmas ja Eestis läbi viidud uurimused lastekirjanduse, lugemishuvi ja õpikute kohta</i>	11
<i>Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused</i>	13
Metoodika.....	13
<i>Valim</i>	13
<i>Mõõtevahend</i>	14
<i>Protseduur</i>	15
<i>Tulemused</i>	15
<i>Arutelu</i>	20
<i>Töö piirangud</i>	22
<i>Töö praktiline väärtus</i>	22
Tänuõnad.....	22
Autorsuse kinnitus.....	22
Kasutatud kirjandus.....	23
Lisad.....	26
<i>Lisa 1. Uurimuse küsimustik õpetajatele</i>	26
<i>Lisa 2. Õpetajate eelistused Eesti autorite proosatekstide kohta</i>	29
<i>Lisa 3. Õpetajate hinnangud kahele eraldi õpikule</i>	31

Sissejuhatus

Lugemine on inimese üks kõige tähtsamatest oskustest. Mare Mürsepp (1998) ütleb: “Lugemine on osa maailma avastamisest.” 1930. aastal kirjutati ajalehes “Postimees”, et õpilased loevad vähe (*Meie õpilased loevad ...*). Probleem pole kadunud ka praegu. Seega on oluline toetada laste lugemisharjumuse tekkimist juba varases eas ja seda järjepidevalt arendada. Seetõttu on vajalik, et kirjandusõpikute tekstid toetaksid lapse igakülgset arengut. Järelikult on väga oluline pakkuda igas vanuses õpilastele piisavalt huvipakkuvat ja eakohast kirjandust, et neis tekiks edasine huvi iseseisvalt ilukirjandust lugeda.

Eestis on lastekirjandust ning sellega seotud teooriaid uurinud Mare Mürsepp (2003), kes toob oma raamatus „Lastekirjandus – müüt, pilt, lugu, laps” välja erinevad teooriad maailma lastekirjanduse uurijatelt. Maailmas on teemaga tegelenud näiteks Bühler (1918), Hunt (2001), Hillman (1995), kes on esitanud erinevaid seisukohti nii laste ealise kui ka soolise lugemishuvi erinevuste kohta.

Kuidas on aga võetud arvesse teoreetilisi seisukohti meie koolides kasutatavates õpikutes ning kuidas toetavad need laste lugemishuvi? Seadusandlikud regulatsioonid (näiteks põhikooli- ja gümnaasiumiseadus jt) määravad ära selle, kuidas tuleb õpikut koostada ning põhikooli riiklik õppekava (2011) määrab ära õppesisu.

On oluline, et õpikutes sisalduvad tekstid oleksid õpilasele eakohased, huvipakkuvad ja edaspidist lugemishuvi soodustavad. Käesolev uurimus on oluline, et saada teada õpetajate hinnang õpikutes esitatud lastekirjanduse katkendite kohta ning selle põhjal oleks edaspidi võimalik õpikutes parendusi sisse viia ning kirjandust tõhusamalt õpetada.

Käesolev bakalaureusetöö seab eesmärgiks uurida, kuidas hindavad õpetajad 5. klassi õpikutes olevaid eesti lastekirjanduse autorite proosatekste eelnevalt toodud aspektidest lähtuvalt ning vaatleb, kas kasutuses olevates 5. klassi kirjanduse õpikutes sisalduvad eesti kirjanike proosatekstid toetavad õpetajate arvates lapse lugemishuvi, arvestades samaaegselt lapse ealist arenguetappi nii lugejana kui üldiselt ning hõlmavad õppekavas käsitletavaid teemavaldkondi.

Töö teoreetilises osas antakse ülevaade lastekirjandusest, selle liikidest ja erinevatest teooriatest, samuti tuuakse välja olulisemad teooriad üldisest arenguteooriast. Kirjeldatakse kirjanduse õpetamise ja õpiku koostamise põhimõtteid ning tuuakse välja erinevad läbiviidud uurimused lastekirjanduse, lugemise ja õpiku kohta Eestist ning mujalt. Töö empiirilises osas tuuakse välja uuringu läbiviimise põhimõtted ning uuringu tulemused, mis võetakse kokku ning seotakse teooriaga arutelus.

Teoreetiline ülevaade

Lastekirjandus

Lastekirjandus on mõiste, millele ei leidu ühest definitsiooni. Näiteks Reet Krusten (1995) on öelnud, et lastekirjandus on iseseisev ilukirjanduse haru, millel on kõik belletristikale omased tunnused ja tänapäeva mõistes on lastekirjandus täiskasvanute poolt lastele kirjutatud ilukirjandus. Samas on Krusteni (1995) järgi lastekirjandust ajalooliselt palju keerulisem defineerida, sest selle alla kuulub ka osa folkloorist ning see osa täiskasvanute kirjandusest, mida on millegipärast lapsed lugema hakanud ja see on nende lugemisvarasse kinnistunud.

Judith Hillman (1995) pakub lastekirjanduse sisule seletuseks, et lastekirjandus on kirjandus, mis on kirjutatud erinevas vanuses lastele. See sisaldab endas laste vaatevinklist kirjutatud tüüpilisi lapsepõlvkogemusi, lapsi või lapsesarnaseid tegelaskujusid, lihtsaid ja otseseid tegevusele keskenduvaid sündmustikke, optimismi ja lihtsuse tundmusi ja kalduvusi kombineerida reaalsust ja fantaasiat (Hillman, 1995). Maria Nikolajeva (1996) pakub definitsiooniks, et lastekirjandus on kirjandus, mis on kirjutatud, avaldatud ja turustatud lastele mõeldes ning spetsialistide poolt ka lasteraamatuna käsitletud. Sarnaselt Krustenile (1995) leiab ka Nikolajeva (1996), et tegelikult on lastekirjanduse mõistet raske kokku võtta. Mare Müürsepp (2003) leiab, et lastekirjanduse mõistet analüüsid tuleks üldse esmalt kokku leppida, keda pidada lapseks ja mida pidada kirjanduseks. Kuna ühist seisukohta erinevatel autoritel lastekirjanduse mõiste suhtes ei ole, toetutakse käesolevas bakalaureusetöös Reet Krusteni (1995) määratlusele - tänapäevases mõttes on lastekirjandus täiskasvanute poolt lastele kirjutatud ilukirjandus.

Lastekirjandust on liigitatud mitmeti. Näiteks rahvajutud, klassika, eepika, poeesia ja draama, mitteilukirjandus, looma- ja looduslood, mänguasjade lood, fantaasia, realistlik raamat, noore täiskasvanu raamat, luuletused, pildiraamatud, huumor ja absurd ning klassifitseerimatu (Nikolajeva, 1996). Artiklikogumikus "Eesti laste-ja noortekirjandus 1991-2012" (Kumberg, Martson, Mattheus, Niitra, & Palm, 2014) on liigitus järgmine: väikelastekirjandus, realistlik lastekirjandus, ajalugu ja lapsepõlvemälestused, fantaasiakirjandus, noortekirjandus, luule, näitekirjandus, aimekirjandus, laste-ja noorteajakirjandus. Krusten (1995) ütleb, et lastele kirjutatud kirjandust võib iseloomustada ealise huvidominandi kaudu: muinasjutu-, seiklus- ja realismiiga. Lisaks toob ta välja, et nagu kogu kirjanduse, on ka lastekirjanduse aluspõhjaks rahva suuline looming. Põhiliseks erinevuseks lastekirjanduse ja täiskasvanutele mõeldud ilukirjanduse vahel on see, et arvestatakse lugeja ealise eripäraga (adressaaditunnetus), mis sõltub kirjaniku oskusest ja andest lastele kirjutada (Krusten, 1995).

Üks lastekirjanduse väljapaistvatest omadustest on žanripuhtuse puudumine (Hunt, 2001). Hunt ütleb (2001), et lastekirjanduse määratlemisega on raskusi ja tuleb ette, et selle hulka liigitatakse lastele sobimatut lektüüri näiteks põhjusel, et see on koomiks, peategelased on teismelised või kirjanik on lastekirjanik. Ta märgib ka, et on olemas pikk õpetlikkuse traditsioon, mis eeldab, et lasteraamatud peavad olema moraliseerivad ja harivad, seal peavad domineerima täiskasvanud (Hunt, 2001). Mare Müürsepa (2003) järgi aga kasvatuslikud, lapse elurõõmu maha suruvad raamatud oleksid nagu "mittelasteraamatud" ja igasuguseid piire mitte seadvad - "tõelised lasteraamatud". Siiski pole aga mitte üheski teadaolevas ühiskonnas antud lastele kasutada samu võimalusi mis täiskasvanutel (Müürsepp, 2003).

Nikolajeva (1996) on kirjutanud teemadest, mida lasteraamatutes käsitletakse ja ta ütleb, et teemad võivad olla selged või varjatud, kuid kõige tavalisem neist on millegi otsimine (eesmärk vms). Enamkäsitletud teemad on tema hinnangul ka võitlus hea ja kurja vahel ning sõprus, mis on poiste- ja tüdrukuteraamatutes natuke erinevalt esitatud. Üsna tavaliseks teemaks on ka täiskasvanute reetlikkus. Realistlikes lugudes käsitletakse raskeid probleeme - surm, puuded, õdede-vendade rivaliteet, kasuvanemad, lahusus, kultuurilised vähemused, sõda, vägivald jms. Samas märgitakse, et näiteks Ameerika Ühendriikides püütakse sõda laste jaoks raamatutes liialt ilustada ja silmapaistvalt pehmendada ning varjatakse täiskasvanute süüd (Honeyman, 2011). Sellised teemad nagu sõda, äri, töötuks jäämine, arvuti ja narkomaania, ilmusid eesti lastekirjandusse 1990-ndatel aastatel ning esinevad raamatutes enamasti kõrvalteemadena (Kumberg, 2005).

Kirjandusel on oma osa ka väärtuste kujundajana ja teadmiste andjana (Org, 2010a). Muinasjutud ja ka noorsooraamatud annavad usku ja pakuvad hakkama saamise strateegiaid (Cacciatore, 2008). Märkimisväärne protsent uuringus osalenud noorematest õpilastest usub, et need, kes on lugejad, on õnnelikud ja neil on palju sõpru (Clark & Osborne, 2008). Vanemad õpilased jällegi usuvad, et lugejad on targemad/intelligentsemad (Clark & Osborne, 2008). Seega on lapsed veendunud, et lugemine toob neile kindlasti kasu. Lisaks muudele headele omadustele arendab lugemine ka lapse sõnavara. Natuke kogenumatele lugejatele (kes käesolevas töös vaadeldav vanusegrupp kindlasti on) tunduvad võõrad sõnad tekstis pigem huvitavatena kui segavatena (Müürsepp, 1998).

Lapse areng lugejana

Lastekirjanduse sihtgrupina on käsitletud 0 - 18 - aastaseid inimesi (Nikolajeva, 1996). On ka öeldud, et lapsed pole väikesed täiskasvanud, kuna laste kogemused on teistsugused kui täiskasvanutel (Lukens, 1995). Samal ajal ootavad lapsed aga kirjanduselt sama, mida

täiskasvanudki - naudingut ja mõistmist (Lukens, 1995). Oluline on lastele lugemisvara valimisel arvesse võtta nende huvisid, sugu ning üldist arengutaset. Näiteks eraldi on välja toodud mõisted poisteraamat ja tüdrukuteraamat. Poisteraamat on raamat, mille peategelane on poiss või poistekamp ning põhiline sisu poiste elu ja tegevuse kujutamine. Klassikaline poisteraamat sisaldab põnevust ja seiklusi (Palm & Väljataga, 2006).

Tüdrukuteraamat on aga raamat, mille adressaadiks on tüdrukud ja mida loevad enamasti ainult tüdrukud. Tüdrukuteraamat jutustab tavaliselt tüdrukutest ja keskseteks tegelasteks on tüdrukud. Ühendkuningriigis läbi viidud uurimuse kohaselt loevad tüdrukud üldiselt rohkem ning nende lugemiseelistused on erinevad (Coles & Hall, 2002).

Kuni lapsepõlve lõpuni (10. - 12. eluaasta vahel) vajavad paljud lapsed kirjanduse täiskasvanupoolset oskuslikku vahendamist, kuna nende eneste lugemisoskus ei ole veel sel tasemel, et nad võiksid nautida teoseid, mis neile laadi ja sisu poolest kütkestavad oleksid (Müürsepp, 2003). Siit järeldub, et kirjanduse õpikutesse valitud tekstid vajavad eriti rohkesti järelekaalumist, mida need pakuvad ning kas need on sobivad vastavas eas õpilastele. Uurimusest on selgunud, et õpetaja kui lapse suunaja lugemisrõõmu säilimisel on olulise tähtsusega (*Teachers as Readers ...*).

Õppimise ja õpetamise protsessis on oluline aru saada, mida ja kuidas on õpilased võimelised vastu võtma. Seetõttu on tähtis lähtuda ka arengupsühholoogilistest aspektidest. Käesoleva bakalaureusetöö seisukohalt on oluline keskenduda arenguteooriate nendele perioodidele, mis käsitlevad 5. klassi õpilaste vanusele vastavaid perioode. 5. klassis õpivad üldjuhul 11-12-aastased lapsed.

Võgotski teooria kohaselt on 11-12-aastased lapsed õppimise perioodis ja tähtis on täiskasvanu osa suunajana (Butterworth & Harris, 2002). See Võgotski teooria toob olulisse keskpunkti õpetaja tegevuse. Piaget' teooriates vastab töös vaadeldav iga konkreetsete operatsioonide faasile, kus laps on juba võimeline arutlema ja tegevussamme vaimselt pöörama (kujutlema). Samuti aitab see võime mõista jäävuse loogilist paratamatust, mis omakorda aitab lastel oma järeldusi põhjendada (Butterworth & Harris, 2002). Eriksoni teoorias vastab vanus 6-14 hilisele lapseeale, mille jooksul peab laps õppima end kompetentsena tundma, eriti suhetes eakaaslastega (Butterworth & Harris, 2002). Hillman (1995) klassifitseerib vanuse 9-12 keskmiseks lapseeaks, kus laps hakkab mõtlema loogilisemalt ja reeglitele orienteeritult. Ta hakkab rohkem sõltuma sõprussuhetest, viimistleb oskusi, rakendab metakognitiivset mõtlemist ja liigub vanematest iseseisvumise poole (Hillman, 1995).

Reet Krusten (1995) ütleb, et lastekirjandust ja selle lugejaskonda on püütud klassifitseerida ealiste huvide ja retseptiooni seisukohalt. Eristatud on väikelapse iga, koolieeliku

iga, nooremat kooliiga, keskmist kooliiga ja vanemat kooliiga (Krusten, 1995). Charlotte Bühler on kirjeldanud lugeja arengut viies etapis (1918, viidatud Mürsepp, 2003). 11-12-aastased jäävad tema liigituse järgi kahte etappi. Robinsoni-eas (9-11-aastased, poisid ka kuni 12-aastased) innustatakse tõepärastest põnevuslugudest ja huvi muinasjuttude vastu säilib osaliselt. Kangelaseas (12-15-aastased) huvitatakse romantiliselt eredatest, üliomadustega tegelaskujudest (Bühler 1918, viidatud Mürsepp, 2003). 2008. aastal Ühendkuningriigis läbi viidud uurimuses on järeldatud, et vanus mõjutab päris kindlasti suhtumist lugemisse ja lugemiskäitumist (Clark & Osborne, 2008). Siiski tõdeb Mürsepp (2003), et lugemisprotsessi ega loetust arusaamise iseloom ei sõltu ainult vanusest.

Kirjanduse õpetamine

Kirjanduse õpetamise eesmärgid. Kirjandus on iseseisva aina õppekavas alates 5. klassist. Põhikooli kontekstis on kirjandus tunnete, kogemuste, elamuste, informatsiooni, moraali ja väärtuste vahendaja (Org, 2010b). Eesti keele ja kirjanduse käes on kindlasti empaatia, sotsiaalsuse, mõtlemisvõime, patriotismi ja loomingulisuse arendamise võtmekimp (Kess, 2007). Põhikoolis on kirjandusõpetus tekstikeskne ja ilukirjandusteose käsitlemisele keskenduv (Org, 2010b).

Õppesisu aluseks on põhikooli riiklik õppekava. Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärgiks põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane keele- ja kirjanduspädevus (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). See tähendab suutlikkust mõista eakohaseid ilukirjandustekste ja nende osatähtsust Eesti ja maailma kultuuriloos ning tajuda keelt ja kirjandust kui rahvusliku ja iseenda identiteedi alust; keeleteadlikkust ja oskust end vastavalt suhtlussituatsioonile ja keelekasutuseesmärkidele nii suuliselt kui ka kirjalikult väljendada; arusaamist, et lugemine teeb vaimselt rikkamaks (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). 4.-6. klassis on põhiline rõhk mõistmise, analüüsimise ja tõlgendamise arendamisel (Kikas, 2010).

Põhikooli riiklik õppekava seab II kooliastmes käsitletavate tekstide ja terviklikult loetavate kirjandusteoste valiku aluseks, et esindatud oleksid kõik järgmised teemavaldkonnad:

- väärtused ja kõlblus;
- kodus ja koolis;
- omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus;
- rahvuskultuur;
- mängiv inimene;
- keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng;

- kodanikuühiskond ja rahvussuhted;
- teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon.

Õpikud. Õpik on õppeainet või - kursust süstemaatiliselt käsitlev eakohane õppevahend (Eesti Entsüklopeedia nr 10, 1998). Õpikud mõjutavad haridust kõikides koolides, sest nad on kasutusel kui põhilised abilised õppimiseks (Mikk, 2000). Õpikute loomise aluseks on Eesti koolides riiklikud õppekavad. Vastavalt seadusandlusele peab õpikus sisalduv teave ja selle esitamise viis olema eakohane, mitmekesine ja meetoodiliselt otstarbekas ning toetama õpilase kõlblelist ja sotsiaalset arengut, terviklikku maailmapilti ja iseseisva õppimisvõime kujunemist. Õpiku tekst peab olema koostatud korrektses ja eakohases keeles (Õppekirjandusele esitatavad nõuded ..., 2016). Õpiku keel on väga oluline põhjusel, et õpiku kaudu omandatakse ainet, vajalikku sõnavara ning asjalikku keelekasutust (Kerge, 2012). Jaan Mikk (2000) on välja toonud, et õpiku koostamine on tohutu töö ning parima materjali saab sinna valida nii, et lähtutakse õppeaine eesmärkidest. Selleks, et õpik täidaks oma ülesannet, peab see olema väga kõrge kvaliteediga, tuleb arvesse võtta mitmeid aspekte, alustades sisust ja lõpetades illustatsioonidega (Mikk, 2000). Tähtis osa õpiku koostamisest on selle testimine mõnes koolis enne kasutusele võtmist (Mikk, 2000).

Hetkel on kirjanduse õpetajate kasutuses kolm põhikooli riiklikule õppekavale vastavat 5. klassi kirjanduse õpikut:

- Merike Vardja, Kaider Vardja, "Tuulepesad", 5. klassi kirjanduse õpik;
- Jaak Urmet, Lauri Vanamõlder, "Kirjanduse õpik 5. klassile", I ja II osa;
- Kätlin Kaldmaa, Anni Kalm, "Ilmast ilma" 5. klassi kirjandusõpik.

Õpetaja roll kirjanduse õpetamisel. Kirjanduse õpetamise aluseks on olnud aegade jooksul näiteks ülekandeteooria, õpilase-kesksuse teooria ja sotsiokultuurne teooria (Beach, Appleman, Hynds, & Jeffrey, 2011). Teooriatele lisanduvad riikliku õppekava eesmärgid, õpetaja teadmised õpilastest ja teadmised, oskused ning kogemused valida sobivaid tekste (Beach et al., 2011). Aine õpetamisel on oluline motivatsioon ja huvi tekitamine (Kess, 2007). Õpetaja on vahendaja, kelle valikutest sõltub palju. Kirjandusõpetaja peab leidma palju erinevaid nippe, et see keskendumist, süvenemist ja mõtlemist nõudev õppeaine õpilasele vastuvõetavaks teha (Kess, 2007).

Keskastme õpilaste puhul on oluline, et õpetamine baseeruks varateismeliste arenguvõimel ja huvidel. Oluline on valikute pakkumine (Beach et al., 2011). Kõige keerulisemaks on õpetajad hinnanud kirjandusteoste valikut, sest tuleb arvesse võtta

lugemiselamust, klassi eripära, klassika ja tänapäevase kirjanduse tasakaalu, soolist eripära ja muidki tegureid (Kess, 2007). Õpetaja eesmärgiks on aidata õpilastel saada kriitilisteks mõtlejateks, headeks kirjutajateks ja nutikateks lugejateks. Neil on vastutus mitte ainult õpetada lastele, kuidas lugeda, vaid ka motiveerida neid olema lugejad (Tunks, Giles, & Rogers, 2015). Mida aga tähendab õpetada kirjandust? Tekstide selekteerimist, tegevuste planeerimist, arutluste juhtimist, kirjalike tööde hindamist ja palju muud (Beach et al., 2011).

Maailmas ja Eestis läbi viidud uurimused lastekirjanduse, lugemishuvi ja õpikute kohta

Järgnevalt on kirjeldatud mõne maailmas ja Eestis läbi viidud uurimuse tulemusi. Need puudutavad nii lapsi kui lugejaid kui ka õpetajaid kui lugema suunajaid.

2006. -2008. aastal viidi Ühendkuningriigis läbi kaheetapiline uuring, mille esimeses faasis (osales 1200 algkooliõpetajat) selgus, et õpetajad ei tunne hästi lastekirjandust (Cremin, Mottram, Collins, Powell, & Safford, 2014). Teises etapis (osales 43 õpetajat) õpetajate teadmisi lastekirjandusest parendati ja arendati nende osakusi ja enesekindlust kasutada uut kirjandust. Uuringu tulemusena tõdeti muuhulgas, et lugemisrõõm on väga tugevalt mõjutatud ka suhetest õpetaja ja õpilaste vahel (*Teachers as Readers...*).

Ameerika Ühendriikides läbi viidud uurimus käsitles teemat, kuidas õpetajad valivad ja kasutavad lastekirjandust klassis (Tunks et al., 2015). Osavõtjateks olid algklassiõpetajad. Ilmnes, et need õpetajad, kes olid ettevalmistuse käigus võtnud 3 või rohkem lastekirjanduse kursust, valisid lastekirjandust rohkem eesmärgiga laiendada laste silmaringi, kui need, kes olid võtnud vähem lastekirjanduse kursusi. Muud kriteeriumid kirjanduse valimiseks olid eetilised väärtused, lastele tunnete õpetamine ja laste enesevaate arendamine. Rohkem lastekirjanduse-alast koolitust saanud valisid igal aastal lastele midagi klassikalise lastekirjanduse hulgast lugeda, teised mitte. Samuti kasutasid lastekirjanduse alal haritumad lastekirjandust klassis nõutavast palju rohkem. Jõuti järeldusele, et lastekirjanduse kursused ja õpetaja professionaalne areng on vajalik, et pakkuda kasulikke kogemusi algkooliõpilastele (Tunks et al., 2015).

Ühendkuningriigis läbi viidud uurimuse kohaselt (Coles & Hall, 2002) loevad tüdrukud üldiselt rohkem, poistel on probleeme isegi põhilise kirjanduse lugemisega. Uuriti ka kirjanduse eelistusi poiste ja tüdrukute seas. Seiklus- ja õudusjutte lugesid mõlemast soost lapsed üsna võrdselt, romantilisi ja suhetest rääkivaid lugusid eelistasid tüdrukud rohkem ning poisid seevastu jälle ulmejutte ja spordiga seotud kirjandust. (Coles & Hall, 2002).

Põhjamaades on uuritud poistele ja tüdrukutele suunatud kirjandust ning täiesti selgesti on välja joonistunud vajadus kirjanduse järgi kahele erinevale soole. Poiste - ja tüdrukutekirjandus aitab kasvatada enesehinnangut ja usku iseendasse (Hoyer, 2011).

2008. aastal Ühendkuningriigis läbi viidud uuringus on leitud, et vanus mõjutab suhtumist lugemisse ja lugemiskäitumisse. Uuring viidi läbi 9-14-aastaste õpilaste seas (1600 õpilast), kes olid omakorda jagatud kahte gruppi: 9-11-aastased ja 12-14-aastased. Leiti, et nooremad õpilased naudivad lugemist rohkem kui vanemad (vastavalt 73 ja 55%) (Clark & Osborne, 2008).

Eestis on kooliõpilaste lugemisharjumusi uurinud Helin Puksand, kes on jõudnud järeldusele, et Eestis tegeldakse laste ja noorte lugemisharjumuste kujundamisega üsna palju ja keskendutakse just ilukirjandusele. Ta viis läbi uuringu ilukirjanduse lugemise kohta 9. ja 11. klassi õpilaste seas ning jõudis järeldusele, et enamik õpilasi siiski loeb, kuid suuremat tähelepanu vajab õpilaste lugemistehnika, millele pannakse alus just esimesel kahel kooliastmel (Puksand, 2012).

Kikas (2007) uuris oma magistritöös, kuidas arendada lugemishuvi 5.-6. klassi õpilastes seas. Töös on välja toodud, et lugemine on üks teguritest, mis märkimisväärselt arendab lapse sõnavara. Lugemishuvi arendamisel on tähtis soodne keskkond, olla õpilastele lugejana eeskujuks ja anda neile valikuvõimalusi. Töö eesmärgiks oli arendada õpilaste lugemishuvi ja selleks viidi läbi võrdsustamata kontrollgrupi eksperiment. Eksperimentaalgrupis arendati lugemishuvi, õpilastele tutvustati raamatuid, nad said ka ise valida. Sisukokkuvõtteid pandi klassi seinale, täideti töölehti, arutleti ja kasutati muid võtteid. Kontrollgrupis selliseid tegevusi ei tehtud. Tulemusi hinnati õpilaste täidetud ankeedi põhjal (sama ankeet sügisel ja kevadel). Eksperimentaalgrupi õpilased lugesid õppeaasta jooksul ilukirjandust, kuid lugemishuvi tõusu otseselt ei toimunud. Kontrollgrupi õpilaste lugemuses toimus suur langus, mis kinnitas, et 12-13-aastaste õpilaste lugemishuvi vähenes õppeaasta jooksul veelgi (Kikas, 2007).

Tikk (2013) uuris õpetajate hinnanguid inglise keele õpikutele. Hindamiseks valiti välja õpik *"I love English 4"* ning õpetajad hindasid õpikut kindlate etteantud parameetrite järgi. Nad pidasid oluliseks sobiva suurusega kirja, mis oli hea ja üldist kujundust, millega nad valitud õpiku puhul rahul ei olnud. Samuti peeti oluliseks struktuuri selgust. Õpetajate arvamused läksid lahku õpitegevuste ja harjutuste hulga kohta, kuid oldi enamasti nõus, et tööjuhised on esitatud selgelt. Peamiste kitsaskohtadena ilmnasid lõpuks, et õpik võiks olla kaasaegsem, temaatika ei ole eakohane ning harjutusi on liiga vähe. Toodi ka välja staaži mõju hinnangutele. Eeldati, et staažikamad õpetajad võivad hinnata õpikuid kriitilisemalt, kuid ilmnas, et mõnedes aspektides olid kriitilisemad hoopis väiksema staažiga õpetajad (Tikk, 2013). Viimasena toodud uurimus ei puudutanud küll otseselt eestikeelset õpikut, kuid õpikutele esitatavad nõuded on universaalsed.

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Eelnev teoreetiline käsitlus on puudutanud lastekirjandust, lapse arengut lugejana, tema eelistusi ning võimalikke valikuid tekstide suhtes. On antud ülevaade õppekavast, õpikute koostamise põhimõtetest ja õpetaja rollist kirjanduse õpetamisel. Toetudes Kessi (2007) seisukohale, on aine õpetamisel olulised huvi ja motivatsioon. Nende kahe tekitamise keeruline ja huvitav roll on koolis õpetaja kanda. Õpetajale on selles töös abiks õpikud.

Töö eesmärgiks on selgitada välja 5. klassis kirjandust õpetavate õpetajate hinnangud õpikutes leitavatele eesti lastekirjanduse autorite proosatekstidele. Uurimus keskendub eesti autoritele ja proosatekstidele põhjusel, et eesti rahvuskultuuri tundmine ja õpetamine on oluline ning proosatekstidega kitsendati uurimuse fookust. Uurimisküsimuste väljatöötamisel on aluseks võetud Nikolajeva (1996), Hunti (2001), Bühleri (1918) ja Müürsepa (2003; 2004) lastekirjanduse tekstide sisu, eakohasust, lugejaarengu faase ning soolisi erinevusi käsitlevad seisukohad ja põhikooli riiklik õppekava (2011). Uurimisküsimused:

- 1) Millisel määral on õpetajate hinnangul 5. klassi kirjandusõpikutes eesti lastekirjanduse autorite tekstide valikul arvesse võetud lapse arengu teooriaid?
- 2) Kas õpetajate hinnangul on 5. klassi kirjandusõpikutes kasutatavad eesti autorite proosatekstit õppekava teemavaldkondi arvestades valitud?
- 3) Kas õpetajate hinnangul toetavad 5. klassi kirjandusõpikutes kasutatavad eesti lastekirjanduse autorite proosatekstit õpilaste lugemishuvi?
- 4) Kas õpetajate hinnangul on 5. klassi kirjandusõpikutes piisavalt eesti lastekirjanduse autorite proosatekste?
- 5) Milliseid eesti lastekirjanduse autoreid ja autorite proosatekste 5. klassi kirjanduse õpetajad eelistavad?

Metoodika

Valim

Töös kasutati lihtsat juhuslikku valimit (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2007) Tartu ja Jõgeva maakonna 5. klassi kirjandusõpetajate seast. Küsitlus viidi läbi võrguküsitlusena (Hirsjärvi et al., 2007). Üldvalimi suuruseks kujunes 70 õpetajat, kelle meiliaadressid olid Jõgeva ja Tartu maakonna koolide kodulehtedelt leitavad. Küsitlusele vastas kokku 32 Jõgeva- ja Tartumaa 5. klassi kirjandusõpetajat. Üht vastust ei saanud kasutada, sest polnud märgitud kasutatavat õpikut. Tulemused põhinevad seega 31 kirjandusõpetaja vastustel, mis teeb vastajate

protsendiks 44,3%, mis on võrguküsitluse kohta hea tulemus (Hirsjärvi et al., 2007). Õpetajatest 38,7% on õpetanud 0-5 aastat, 22,6% 6-15 aastat ja 38,7% üle 15 aasta. Vastustest selgus, et enamuse, 71% vastanutest, kasutavad Jaak Urmeti ja Lauri Vanamõlderi „Kirjanduse õpik 5. klassile” I ja II osa. 16% kasutavad Kaider Vardja, Merike Vardja „Tuulepesad“ 5. klassi kirjanduse õpikut, 6,5% Kätlin Kaldmaa ja Anni Kalmu „Ilmast ilma“ 5. klassi kirjanduse õpikut ja 6,5% vastasid küsimusele vastusega „muu“. Neist üks kasutab õpetamisel Jaak Urmeti ja Lauri Vanamõlderi „Eesti keele õpik 6. klassile. Kirjandus“ ja teine Lauri Leesi „Noore eurooplase lugemikku“.

Mõõtevahend

Viidi läbi kvantitatiivne uurimus, kus mõõtevahendina kasutati poolstruktureeritud ankeeti (Lisa 1).

Ankeet koostati lähtudes töös esile toodud teoreetilistest seisukohtadest ja põhikooli riiklikust õppekavast. Teoreetilistest seisukohtadest olid kasutusel peamiselt Nikolajeva (1996), Hunti (2001), Bühleri (1918, viidatud Mürsepp, 2003) ja Mürsepa (1998, 2004) lastekirjanduse tekstide sisu ning eakohasust ning lugejaarengu faase ning soolisi erinevusi käsitlevad seisukohad. Eesti muinasjuttude ja proosatekstide kohta esitati väiteid tulenevalt sellest, et vaatluse all olid eesti autorite proosatekstid ning põhikooli riikliku õppekava eesmärgiks on rahvuskultuuri tutvustamine ning säilitamine (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Põhikooli õppekavas nõutavate teemavaldkondade aluseks oli samuti põhikooli riiklik õppekava. Avatud küsimustes sooviti õpetajate arvamust, milliseid eesti autoreid eelistavad nad ise ning milliseid nende õpilased.

Ankeedi koostamisel võeti arvesse ka selle koostamise nõuandeid raamatust „Uuri ja kirjuta“ (Hirsjärvi et al., 2007). Kasutati kinniseid ja avatud küsimusi. Ankeet koosnes üheteistkümnest küsimusest, millest seitse olid kinnised ja neli avatud. 1. küsimus puudutas õpetajate tööstaaži. Küsimused 2 ja 3 olid esitatud õpikute kohta, mida õpetajad kasutavad. Oli ette antud kolme riiklikule õppekavale vastava õpiku tiitlid ning jäetud võimalus lisada, kui kasutatakse midagi muud. 4. küsimus koosnes viieteistkümnest väitest ja 6. küsimus sisaldas kaheksat põhikooli riiklikus õppekavas välja toodud teemavaldkonda. Enamiku küsimuste puhul oli kasutusel kolmene skaala, mis oli väljendatud sõnaliselt „jah“, „osaliselt“, „ei“.

Vastusevariandina oli lisatud ka „ei oska öelda“. Ühe väite puhul 4. küsimuses, „eesti autorite proosatekste on õpikus piisavalt“, olid vastusevariantideks ainult jah, ei, ei oska öelda. Varianti „osaliselt“ poleks olnud otstarbekas rakendada, sest see ei oleks andnud selget infot. Küsimused 5 ja 7 puudutasid õppimisega seotud teemat ja hindamisskaala oli kolmene.

Küsimuses 8, „kuidas hindate laste üldist lugemishuvi 5-pallisüsteemis“, kasutati tavalist koolis kasutatavat 5-pallist skaalat, millel 1 on halvim ja 5 parim hinne. Küsimused 9-11 olid avatud ning vastajad said vabalt oma arvamust avaldada.

Et teha kindlaks mõõtevahendi reliaablus, arvutati küsitlustulemuste järgi ka *Cronbachi alfa*, mis oli 0,84.

Protseduur

Et tagada töö valiidsus, saadeti ankeet esialgu pilootgrupile (2 õpetajat), kelle käest tuli tagasisidena vastus, et küsimused on põnevad ja annavad tagasisideks palju informatsiooni. Lisaks andsid nad soovitusi uurida, millist lisamaterjali õpetajad kasutavad (internet, haridustehnoloogilised vahendid), kuid käesoleva töö eesmärk ei olnud uurida, kuidas ja millist materjali õpetajad internetist lisaks otsivad ja kasutavad. Seega ankeeti ei muudetud.

Ankeet saadeti e-maili teel kokku 70 adressaadile. Ajavahemik, millal sai küsitlusele vastata, oli 29. aprill 2016 - 4. mai 2016. Enamasti vastati küsitlusele esimesel kahel päeval. Meeldetuletus saadeti 3. mail, mille peale lisandus veel kaks vastust. Kuna kogutud 16 vastust pole kvantitatiivse uurimuse läbiviimiseks piisav, siis saadeti adressaatidele veel üks meeldetuletav e-mail 10. mail. 12. maiks oli vastanud 32 õpetajat.

Andmete analüüsimisel kasutati andmetöötlusprogrammi Microsoft Excel 2013. Tulemuste esitamiseks kasutati eelkõige kirjeldavat statistikat. Selle jaoks kodeeriti sõnalised vastused numbritesse nii, et „jah“ oli 3, „osaliselt“ 2 ja „ei“ 1, kusjuures vastusevariante „ei oska öelda“ arvesse ei võetud. *Cronbachi alfa* arvutamiseks kodeeriti sõnalised vastused numbritesse nii, et „jah“ oli 1, „osaliselt“ 2, „ei“ 3 ja „ei oska öelda“ 4. Avatud küsimuste vastused grupeeriti õpetajate staaži järgi tabelisse (Lisa 2). Andmete analüüsimisel vaadati vastuseid üldvalimi seisukohalt, samuti võrreldi tulemusi tööstaaži ning erinevate õpikute kasutamise seisukohalt (Lisa 3).

Tulemused

Uurimuse tulemused esitatakse uurimisküsimuste kaupa. „Millisel määral on õpetajate hinnangul 5. klassi kirjandusõpikutes eesti lastekirjanduse autorite tekstide valikul arvesse võetud lapse arenguteooriaid?“

Õpetajatel paluti anda hinnangud väidetele, mis koostati toetudes üldistele arenguteooriatele ning arenguteooriatele, mis puudutavad last kui lugejat. Esimesele uurimisküsimuse vastuste selgemaks esitamiseks on need näha ka Tabelis 1.

Tabel 1. Arenguteooria küsimustiku vastuste üldine jaotus

	jah	osaliselt	ei	ei oska öelda
eesti autorite proosatekste on õpikus piisavalt	77,4%	0%	22,6%	0%
eesti autorite proosatekstdid on eakohased	67,7%	32,3%	0%	0%
eesti autorite proosatekstdid on harivad	71%	29%	0%	0%
eesti autorite proosatekstdid on arendava sõnavaraga	61,3%	38,7%	0%	0%
eesti autorite proosatekstdid on moraliseerivad	22,6%	58,1%	19,4%	0%
eesti autorite proosatekstdid on last liialt kaitsvad ja eluolu ilustavad	3,2%	12,9%	77,4%	6,5%
eesti autorite proosatekstides domineerivad täiskasvanud laste üle	3,2%	22,6%	64,5%	9,7%
eesti autorite proosatekstides leidub tõepärase värvinguga põnevuslugusid	54,8%	38,7%	6,5%	0%
eesti autorite proosatekstide hulgas on 'tüdrukute jutte'	32,3%	35,5%	25,8%	6,5%
eesti autorite proosatekstide hulgas on 'poiste jutte'	54,8%	35,5%	6,5%	3,2%
eesti autorite proosatekstdid on ilustavad ja ei anna reaalselt pilti elust	0%	19,4%	80,6%	0%
eesti autorite proosatekstdid on realistlikud	60%	40%	0%	0%
eesti autorite proosatekstides on käsitletud raskeid teemasid	29%	45,2%	22,6%	3,2%
eesti autorite proosatekstdid on huvitavad	41,9%	54,8%	3,2%	0%
proosatekstide hulgas on eesti muinasjutte/muistendeid	71%	19,4%	9,7%	0%
õpilastel on huvi eesti muinasjuttude/muistendite vastu	38,7%	58,1%	3,2%	0%
kas teie hinnangul on õpikus esindatud eesti proosatekstide valikul arvestatud üldiste arengupsühholoogiliste teooriatega?	9,7%	51,6%	9,7%	29%

Väitele, et eesti autorite proosatekstdid on eakohased, vastasid jaatavalt 67,7% kõigist vastanutest ning 32,3% vastanutest olid osaliselt nõus. 71% õpetajatest arvasid, et tekstid on harivad. Mõnevõrra vähem, 61,3% õpetajatest, leidsid, et eesti autorite proosatekstdid on arendava sõnavaraga. Väitele, et proosatekstdid on moraliseerivad, vastasid 22,6% õpetajatest „jah“, aga 19,4% „ei“. Seda, et eesti autorite proosatekstdid on last liialt kaitsvad ja eluolu ilustavad ning et tekstides domineerivad täiskasvanud laste üle, arvas vaid üks õpetaja. Eitavalt vastas samadele väidetele vastavalt 77,4% ja 64,5% õpetajatest. 54,8% õpetajate arvates leidub õpikutes tõepärase värvingutega põnevuslugusid, osaliselt on neid 38,7% vastanute meelest.

Väited, et õpikutes leidub „tüdrukute jutte“ ja „poiste jutte“ said veidi erinevaid hinnanguid. “Tüdrukute juttude” kohta vastas “jah” 32,3% õpetajatest, „poiste juttude” kohta

vastas jaatavalt 54,8% küsitletutest. Mõlema väite puhul arvasid 35,5% õpetajatest, et neid jutte on õpikutes osaliselt. "Osaliselt" vastas küll sama palju, 35,5%, vastanutest. 71% vastanutest arvasid, et õpikutes leidub muinasjutte ja muistendeid, kuid 58,1% õpetajatest leidis, et õpilastel on muistendite ja muinasjuttude vastu huvi vaid osaliselt. 38,7% arvasid, et õpilastel on huvi selliste tekstide vastu olemas.

80% õpetajatest väitsid, et proosatekstid ei ole ilustavad ning 60% arvasid, et eesti autorite proosatekstid on realistlikud. Väite puhul, et õpikutes on käsitletud raskeid teemasid, jagunesid arvamused kolmeks, kõige rohkem, 45,2% vastanutest arvasid, et teemad on osaliselt esindatud. Kusjuures üle 15-aastase õpetajastaažiga vastanutest ei vastanud mitte ükski jaatavalt (Tabel 2). 41,9% küsitletutest arvasid, et eesti autorite proosatekstid on huvitavad, 54,8% arvasid, et need on osaliselt huvitavad, vaid üks õpetaja vastas eitavalt.

Küsimusele, kas õpikutes on arvestatud üldiste arenguteooriatega, ei osanud vastata 29% õpetajatest, 51,6% meelest on nendega arvestatud osaliselt.

Tabel 2. Staažipõhine võrdlustabel jah ning ei hinnangutes küsimusele 4

Väide	Jah			Ei		
	Tööstaaž aastates	0 - 5	6 - 15	üle 15	0 - 5	6 - 15
eesti autorite proosatekste on õpikus piisavalt	22,6%	19,4%	35,5%	16,1%	3,2%	3,2%
eesti autorite proosatekstit on eakohased	25,8%	12,9%	29,0%	0,0%	0,0%	0,0%
eesti autorite proosatekstit on harivad	29,0%	16,1%	25,8%	0,0%	0,0%	0,0%
eesti autorite proosatekstit on last liialt kaitsvad ja eluolu ilustavad	0,0%	3,2%	0,0%	38,7%	12,9%	25,8%
eesti autorite proosatekstides domineerivad täiskasvanud laste üle	0,0%	3,2%	0,0%	22,6%	16,1%	25,8%
eesti autorite proosatekstides leidub tõepärase värvinguga põnevuslugusid	22,6%	6,5%	25,8%	0,0%	6,5%	0,0%
eesti autorite proosatekstide hulgas on 'tüdrukute jutte'	12,9%	6,5%	12,9%	16,1%	6,5%	3,2%
eesti autorite proosatekstide hulgas on 'poiste jutte'	22,6%	12,9%	19,4%	6,5%	0,0%	0,0%
eesti autorite proosatekstit on ilustavad ja ei anna reaalselt pilti elust	0,0%	0,0%	0,0%	32,3%	19,4%	29,0%
eesti autorite proosatekstit on huvitavad	19,4%	6,5%	16,1%	0,0%	0,0%	3,2%
proosatekstide hulgas on eesti muinasjutte/muistendeid	32,3%	12,9%	25,8%	3,2%	6,5%	0,0%
õpilastel on huvi eesti muinasjuttude/muistendite vastu	16,1%	3,2%	19,4%	0,0%	0,0%	3,2%

„Kas õpetajate hinnangul on 5. klassi kirjandusõpikutes kasutatavad eesti autorite proosatekstit õppekava teemavaldkondi arvestades valitud?“ Küsimustikus olid välja toodud teemavaldkonnad ning paluti vastata, kas need on 5. klassi kirjandusõpikute eesti autorite proosatekstides esindatud. Tabelis 3 on välja toodud teemavaldkondade hinnangute kohta aritmeetiline keskmine ning standardhälve. Need on arvutatud 1 – 3 skaalal, seega 3 on kõrgeim tulemus. Tabelist on näha, et kõige rohkem nõustuti väitega, et 5. klassi kirjanduse õpikutes on esindatud teemavaldkond „väärtused ja kõlblus“, mille aritmeetiline keskmine on 2,7. Ühtlasi on

ka selle väite standardhälve madalaim. Kõige vähem leidub õpikutes tekste valdkonna kohta „teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon“.

Tabel 3. Teemavaldkondade aritmeetiline keskmine ja standardhälve

Kas eesti autorite proosatekstid hõlmavad kõiki põhikooli õppekavas nõutavaid teemavaldkondi?	Jah	Osaliselt	Ei	M	SD
väärtused ja kõlblus	21	9	0	2,7	0,47
koolis ja kodus	14	13	3	2,37	0,67
omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus	10	17	2	2,28	0,59
Rahvuskultuur	13	15	2	2,37	0,61
mängiv inimene	10	17	1	2,32	0,55
keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng	11	9	9	2,07	0,84
kodanikuühiskond ja rahvussuhted	10	8	10	2	0,86
teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon	5	17	8	1,9	0,66

„Kas õpetajate hinnangul toetavad 5. klassi kirjandusõpikutes kasutatavad eesti lastekirjanduse autorite proosatekstid õpilaste lugemishuvi?“ 80% vastanutest arvas, et eesti autorite proosatekstid toetavad osaliselt õpilaste lugemishuvi. 12,9% õpetajatest vastasid küsimusele jaatavalt, üks märkis vastuseks „ei“ ning üks ei osanud öelda. Kui vaadata vastuseid õpikute kasutamise kaupa (Lisa 3), siis Vardja ja Vardja „Tuulepesades“ on protsentuaalselt rohkem positiivselt hinnatud lugemishuvi toetust.

„Kas õpetajate hinnangul on 5. klassi kirjandusõpikutes piisavalt eesti lastekirjanduse autorite proosatekste?“ 77,4% vastanutest vastasid küsimusele, kas õpikutes on eesti autorite proosatekste piisavalt, jaatavalt. 22,6% õpetajatest arvasid, et neid tekste pole piisavalt. Kusjuures eitavalt vastasid vaid õpetajad, kes riiklikule põhikooli õppekavale vastavatest õpikutes kasutavad Urmeti ja Vanamõlderit õpikut (Lisa 3). Tööstaaži kontekstis arvas üks üle 15-aasta õpetanud õpetaja, et eesti autorite proosatekste pole piisavalt (tabel 2). Samas 0-5 aastat õpetanute seas hindas tekstide hulka piisavaks 22,6% õpetajatest ning ebapiisavaks 16,1% vastanutest.

„Milliseid eesti lastekirjanduse autoreid ja autorite proosatekste 5. klassi kirjanduse õpetajad eelistavad?“ Küsimusele vastas 25 õpetajat 31st. Vastustest ilmnes, et õpetajad eelistavad pigem kaasaegseid autoreid. Kümme korda mainiti Andrus Kivirähku, kuus korda Aino Pervikut, viis korda Wimbergi, mõned korrad ka Kristiina Kassi ja Piret Rauda.

Wimbergi ja Kivirähku töid pigem välja 0-5-aastase ja üle 15-aastase staažiga õpetajad. 6-15 aastat õpetanud märkisid rohkem, et neil polegi eelistust. Õpetajate käest küsiti ka nende hinnanguid õpilaste eelistuste kohta eesti lastekirjanduse autorite proosatekstide puhul ning enamasti vastati, et õpilased eelistavad kaasaegsemaid autoreid, näiteks nagu Kivirähk ja Wimberg.

Arutelu

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada õpetajate hinnangud 5. klassi kirjandusõpikutes olevate eesti lastekirjanduse autorite proosatekstide kohta. Esimeses uurimisküsimuses sooviti teada 5. klassi kirjandusõpetajate hinnanguid selle kohta, millisel määral on õpikutes arvesse võetud erinevaid lapse arengu teooriaid. Uurimusest ilmes, et õpetajad polnud kordagi vastanud „ei“ väidetele, et eesti autorite proosatekstdid õpikutes on eakohased, harivad ja arendava sõnavaraga. Järelikult saab öelda, et kõigi küsitlusele vastanud õpetajate hinnangul on õpikutes leitavad eesti kirjanike proosatekstdid vähemalt osaliselt eakohased, harivad ning arendava sõnavaraga.

Hunt (2001) väitis, et lastekirjandus kipub olema moraliseeriv. Käesolevas töös see väide kinnitust ei leidnud, vähemalt ei ole õpetajate hinnangul 5. klassi kirjandusõpikutes selliseid tekste. Hunt (2001) väitis ka, et lastekirjandus on ilustav ega anna reaalselt pilti elust. Käesolevast uurimusest selgus, et 5. klassi kirjandusõpikutes on õpetajate arvates eesti autorite proosatekstide hulgas üldiselt väga vähe ilustavat teksti ning enamasti on tekstdid realistlikud. On oluline anda lastele elust võimalikult tõepärane pilt, sest siis oskavad nad paremini tulla toime neid ümbritseva elu muutustega ning selline lähenemine toetab teemavaldkondade „keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng“ ja „oma kultuur ja kultuuriline mitmekesisus“ edendamist.

Nikolajeva (1996) järgi meeldib poistele ja tüdrukutele erinev kirjandus ning Coles ja Hall (2002) on seda ka uuringuga tõestanud. Õpetajate hinnangul on 5. klassi kirjandusõpikutes rohkem „poiste jutte“, „tüdrukute jutte“ mõnevõrra vähem. Nikolajeva (1996) on ka arvanud, et raskeid teemasid nagu surm, vanemate lahusus jne, on käsitletud hoolimatult. Honeyman (2011) aga väidab, et sõda käsitletakse liiga ilustavalt. Käesolevast tööst selgus, et õpetajate arvamuse kohaselt neid teemasid käsitletakse ning eesti autorite proosatekstdid on realistlikud. Bühleri (1918, viidatud Mürsepp, 2003) järgi meeldivad 9-11- aastastele lastele tõepärase värvinguga põnevuslood ning tuli välja, et 5. klassi kirjandusõpikutes on üsna hästi sellised eesti autorite proosatekstdid esindatud. Õpetajatele väideti ka seda, et eesti lastekirjanduse autorite proosatekstdid on huvitavad. Vastustest ilmnas, et paljud õpetajad küll arvasid, et proosatekstdid on huvitavad, kuid võiksid olla põnevamad. Lukens (1995) on samuti öelnud, et lapsed soovivad raamatutest

saada naudingut. Sooviti ka teada, kas õpetajate arvates on õpikutes küllaldaselt eesti muinasjutte/muistendeid. Väide oli esitatud põhjusel, et lapsed on eas, kus neile meeldivad veel muinasjutud (Bühler, 1918, viidatud Mürsepp, 2003). Ligi kolmveerand vastanutest arvas, et eesti muinasjutte ja muistendeid on küllaldaselt ning lapsed tunnevad nende vastu ka huvi.

Teises uurimisküsimuses uuriti teemavaldkondade esinemise kohta 5. klassi kirjandusõpikutes. Põhikooli riikliku õppekava (2011) järgi peaks 5. klassi kirjanduse tunnis tegelema erinevate teemavaldkondadega. Uurimusest selgus, et õpetajate hinnangul kõik need valdkonnad eesti autorite proosatekstides esindatud ka on. Kõige rohkem leidub teemale “väärtused ja kõlblus” vastavaid tekste, kõige vähem on esindatud valdkond „teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon“. Kumberg (2005) on öelnud, et terve rida teemasid ilmus eesti lastekirjandusse alles 90.- ndatel aastatel, nende seas ka näiteks arvuti. Võimalik seletus viimati toodud teema vähesele käsitlusele on väheste ilukirjanduslike tekstide leidumine selle küllaltki uue valdkonna kohta.

Kolmanda uurimisküsimusega püüti kindlaks teha, kas eesti autorite proosatekstid 5. klassi kirjandusõpikutes toetavad laste lugemishuvi. Suurema osa õpetajate hinnangute kohaselt toetavad eesti autorite proosatekstid vaid osaliselt laste lugemishuvi. Samuti hindavad õpetajad õpilaste lugemishuvi keskmiseks. Eelnevalt selgus, et eesti lastekirjanduse autorite proosatekstid võiksid olla huvitavamad, siis ehk tõuseks ka õpilaste lugemishuvi. Näiteks praegu vähekäsitletud teemavaldkond „teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon“ võiks olla enam ilukirjanduses esindatud, sest laste igapäevaelu on sellega tihedasti seotud ja nii saaks lastele ka kõige sellega seotud ohtusid teadvustada.

Neljanda uurimisküsimusena sooviti õpetajate hinnanguid küsimusele, kas eesti lastekirjanduse autorite proosatekste on 5. klassi õpikutes piisavalt. Suur osa vastas, et on piisavalt, kuid peaaegu neljandik vastas eitavalt, kusjuures eitavalt vastasid enamasti vaid Urmet ja Vanamõlder „Kirjandusõpik 5. klassile“ järgi õpetavad õpetajad. Küsimus oli esitatud põhjusel, et põhikooli riikliku õppekava kohaselt on keel ja kirjandus on rahvusliku identiteedi alus.

Viienda uurimisküsimusena sooviti teada kirjandusõpetajate eelistusi eesti proosatekstide autorite kohta. Selgelt tulid esile kaasaegsed autorid nagu Kivirähk, Wimberg, Pervik, Runnel, Raud, Tomusk. Samuti mainiti mitmel korral, et õpikus kasutatavad tekstid võiksid olla nüüdisaegsemad. Järelikult kõnetavad tänapäeva inimesi, nii õpetajaid kui ka õpilasi, just kaasaegsed autorid. Tuli välja huvitav seaduspärasus, et õpetajad staažiga 0-5 aastat ja üle 15-aasta kipuvad andma sarnaseid vastuseid, 6-15 aastat õpetanud teistsuguseid.

Töö piirangud

Töö piirangutena võib välja tuua väikese valimi ja selle, et valim koostati ainult Tartu- ja Jõgevamaa kirjandusõpetajate seast. Seetõttu ei pruugi saadud tulemused olla üldistatavad kõigi kirjandusõpetajatele Eestis. Samuti seab piirangu asjaolu, et uurimuses osalenud õpetajad kasutavad suuresti sama õpikut. Kui küsitletud õpetajad oleks võrdselt kasutanud erinevaid õpikuid, oleksid uurimuse tulemused tõenäoliselt teistsugused ja oleks olnud võimalik teha võrdlusi õpikute kaupa.

Töö praktiline väärtus

Käesoleva bakalaureusetöö väärtus seisneb selles, et saadi teada õpetajate hinnangud 5. klassi kirjandusõpikutes kasutatud eesti lastekirjanduse autorite proosatekstide kohta. Saadi teada, millised teemavaldkonnad on rohkem esindatud ning milliseid oleks võimalik paremini kirjandusõpikute tekstidesse integreerida. Samuti saadi teada, et õpetajate hinnangul on 5. klassi õpilaste lugemishuvi viiepallüsteemis keskmine ning seda on ehk võimalik huvitavamate tekstidega tõsta. Tööst tulid välja ka õpetajate selged eelistused eesti autorite kohta.

Tänuõnad

Soovin tänada kõiki 5. klassi kirjandusõpetajaid, kes olid nõus uurimuses läbi viidud küsitlusele vastama. Samuti tänan oma perekonda, kes on mind töö tegemise ajal igati toetanud.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva bakalaureusetöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite mõtted. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

Beach, R., Appleman, D., Hynds, S. & Jeffrey, W. (2011). *Teaching Literature to Adolescents*. New York: Routledge.

Butterworth, G. & Harris, M. (2002). *Arengupsühholoogia alused*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Cacciatore, R. (2008). *Laste seksuaalkasvatus*. Tallinn: Varrak.

Clark, C. & Osborne, S. (2008). *How Does Age Relate to Pupils' Perceptions of Themselves as Readers?*. Külalastatud aadressil

http://www.literacytrust.org.uk/assets/0000/0557/Being_a_reader_age_2008.pdf.

Coles, M. & Hall, C. (2002). Gendered readings: Learning from children's reading choices. *Journal of Research in Reading* 25(1), 96–108.

Cremin, T., Mottram, M., Collins, F.M., Powell, S. & Safford, R. (2014). *Building communities of engaged readers: reading for pleasure*. London: Routledge.

Eesti Entsüklopeedia nr 10 (1998). Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Hillman, J. (1995). *Discovering Children's Literature*. Englewood Cliffs (N.J.). Columbus (Ohio): Prentice Hall.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Honeyman, S. (2011). "Youth Voices in the War Diary Business". *International Research in Children's Literature* 4, 1, 73–86.

Hunt, P. (2001). *Children's literature*. Malden: Blackwell.

Kaldmaa, K., Kalm, A. (2015). *Ilmast ilma. 5. klassi kirjanduseõpik*. Tallinn: Koolibri.

Kerge, K. (2012). Kas õpikuteksti mõõdetavad tunnused on kõnekad?. *Oma Keel*, 25, 23–36.

Kess, E. (2007). Kirjandus pakub ja vajab võimalusi. *Haridus*, 7-8, 21–23.

Kikas, A (2007). *Ilukirjanduse lugemishuvi arendamine 5.-6. klassi õpilastel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.

Kikas, E. (Toim.) (2010). *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes*. Tartu: Haridus- ja teadusministeerium.

Krusten, R. (1995). *Eesti lastekirjandus*. Tartu: Elmatar.

Kumberg, K. (2005). Kaasaeg eesti lastekirjanduses. Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse Toimetised 2, 65–77.

Kumberg, K., Martson, I., Mattheus, A., Niitra, M. & Palm, J. (2014). *Eesti laste- ja noortekirjandus 1991-2012*. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus.

Lukens, R. J. (1995). *A Critical Handbook of Children's Literature (5th ed.)*. New York: HarperCollins College.

Meie õpilased loevad vähe (1930). Külastatud aadressil dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=postimeesew19300302.2.29.

Mikk, J. (2000). *Textbook: Research and writing*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Müürsepp, M. (1998). *Laps on hakanud lugema*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja kvalifikatsioonikeskus.

Müürsepp, M. (2003). *Lastekirjandus – müüt, pilt, lugu, laps*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Müürsepp, M. (2004). Lastekirjandus kui õonestaja, kukutaja, kummutaja. *Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse toimetised 1.*, 4-18.

Nikolajeva, M. (1996). *Introduction to the theory of children's literature*. Tallinn : Tallinn Pedagogical University.

Org, A (2010b). *Kirjandusõpetuse kontseptsioon*. Külastatud aadressil <http://oppekava.innove.ee/kirjandusopetuse-kontseptsioon/>.

Org, A. (2010a). *Väärtuskasvatus kirjandusõpetuses*. Külastatud aadressil <http://oppekava.innove.ee/vaartuskasvatus-kirjandusopetuses/>.

Palm, J. (Toim.) & Väljataga, Ü. (Toim.). (2006). *Lastekirjanduse sõnastik*. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.

Puksand, H. (2012). Eesti kooliõpilaste lugemisharjumused. *Keel ja Kirjandus*, 11, 824–835.

Põhikooli - ja gümnaasiumiseadus (2010). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122015015>.

Põhikooli riiklik õppekava (2011). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>.

Reitel Hoyer, L. (2011). Raamat poisile ja tüdrukule. *Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse Toimetised 4.*, 97-117.

The United Kingdom Literacy Association (s.a.). *Teachers as Readers: Building Communities of readers 2007-08 Executive Summary*. Külastatud aadressil

https://ukla.org/downloads/teachers_as_readers.pdf.

Tikk, M. (2013). *Õpetajate hinnangud kuuendates klassides enimkasutatavale inglise keele õpikule*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.

Tunks, K., Giles, R. & Rogers, S. (2015). A Survey Teachers' Selection and Use of Children's Literature in Elementary Classrooms. *The Language and Literacy Spectrum*, 25, 58–71.

Urmet, J. & Vanamölder, L. (2012). *Kirjanduse õpik 5. klassile I osa*. Tallinn: Avita.

Urmet, J. & Vanamölder, L. (2012). *Kirjanduse õpik 5. klassile II osa*. Tallinn: Avita.

Vardja, K. & Vardja, M. (2012). *Tuulepesad. 5. klassi kirjanduse õpik*. Tallinn: Koolibri.

Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduseretsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miinimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/129032016001>.

Lisad

Lisa 1. Uurimuse küsimustik õpetajatele

Küsitlus 5. klassi kirjanduse õpetajatele

Head kirjanduse õpetajad,

olen Neili Peters, Tartu Ülikooli Sotsiaal- ja haridusteaduskonna III kursuse tundeng, ning kirjutan bakalaureusetöö teemal "Õpetajate hinnangud eesti kirjanike proosatekstide kohta 5.klassi kirjanduse õpikutes". Vajan teie abi bakalaureusetöö uurimusliku osa tegemisel. Küsimustik on koostatud silmas pidades peamisi laste arenguteooriaid (Piaget, Völgotski, Erikson), lastekirjanduse uurimusi (Bühler, Hunt, Nikolajeva) ning põhikooli riiklikku õppekava.

Küsitlus on anonüümne.

Teie vastuseid ootan kuni **4. maini**.

Täna teid abi eest töö valmimisel.

*1. Kui kaua olete õpetanud eesti keelt ja kirjandust?

*2. Kas kasutate 5. klassi kirjanduse õpetamiseks õpikut? jah ei

Kui ei, siis millist materjali kasutate?

Kui te õpikut ei kasuta, siis pole teil tarvis alljärgnevatele küsimustele vastata ning vajutage kohe "saada".

3. Millist õpikut kasutate? Jaak Urmet, Lauri Vanamölder "Kirjanduse õpik 5. klassile I ja II osa" Avita 2012
- Kaider Vardja, Merike Vardja "Tuulepesad. 5. klassi kirjanduse õpik" Koolibri 2012
- Kätlin Kaldmaa, Anni Kalm "Ilmast ilma. 5. klassi kirjanduse õpik" Koolibri 2015
- muu

Vastusevariandi "muu" puhul palun täpsustage.

4. Palun hinnake järgnevaid väiteid õpiku kohta, mille järgi õpetate:

- a) eesti autorite proosatekste on õpikus piisavalt jah ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstit on eakohased jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstit on harivad jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstit on arendava sõnavaraga jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstit on moraliseerivad jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstit on last liialt kaitsvad ja eluolu
ilustavad jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstides domineerivad täiskasvanud
laste üle jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstides leidub tõepärase värvinguga
põnevuslugusid jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstide hulgas on "tüdrukute jutte" jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstide hulgas on "poiste jutte" jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstit on ilustavad ja ei anna reaalselt
pilti elust jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstit on realistlikud jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstides on käsitletud raskeid teemasid -
surm, vanemate lahusus, kasuvanemad, sõda, vägivald,
puuded jah osaliselt ei ei oska öelda
- eesti autorite proosatekstit on huvitavad jah osaliselt ei ei oska öelda
- proosatekstide hulgas on eesti muinasjutte/muistendeid jah osaliselt ei ei oska öelda
- õpilastel on huvi eesti muinasjuttude/muistendite vastu jah osaliselt ei ei oska öelda
5. Kas teie hinnangul on õpikus esindatud eesti proosatekstide
valikul arvestatud üldiste arengupsühholoogiliste teooriatega
(näiteks Piaget, Vögotski, Erikson)? jah osaliselt ei ei oska öelda

6. Kas eesti autorite proosatekstit hõlmavad kõiki põhikooli õppekavas nõutavaid teemavaldkondi?

väärtused ja kõlblus jah osaliselt ei ei oska öelda

koolis ja kodus jah osaliselt ei ei oska öelda

omakultuur ja kutuuriline mitmekesisus jah osaliselt ei ei oska öelda

rahvuskultuur jah osaliselt ei ei oska öelda

mängiv inimene jah osaliselt ei ei oska öelda

keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng jah osaliselt ei ei oska öelda

kodanikuühiskond ja rahvussuhted jah osaliselt ei ei oska öelda

teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon jah osaliselt ei ei oska öelda

7. Kas kirjanduse õpikusse valitud eesti proosateksti
toetavad õpilaste lugemishuvi? jah osaliselt ei ei oska öelda

8. Kuidas hindate oma õpilaste üldist lugemishuvi 5-palli
süsteemis 1 2 3 4 5 Palun hinnake skaalal 1-5,
kus 1 on madalaim ja 5 kõrgeim hinne

9. Milliste eesti autorite proosatekste õpikutes eelistate?

10. Milliseid eesti autorite proosatekste õpilased teie
hinnangul eelistavad?

11. Kui soovite midagi kommenteerida või lisada, siis palun
tehke seda.

saada

Lisa 2. Õpetajate eelistused Eesti autorite proosatekstide kohta

Milliste eesti autorite proosatekste õpikutes eelistate?	Milliseid eesti autorite proosatekste õpilased teie hinnangul eelistavad?
0-5 aastat	
Ei eelista kedagi, sest mitmekülgsus pigem rikastab. Ei ole kindlaid, pigem kaasaegsemaid autoreid, näiteks Kivirähk, Wimberg Hando Runnel, Andrus Kivirähk Ilma Trull, Epp Petrone, Kristiina Kass, Jaan Rannap, Harri Jõgisalu, Andrus Kivirähk Kivirähk, Remmel, Raud Kuna eesti autorite loomingut on 5. klassi õpikus üllatavalt vähe, siis tutvun siiski kõigi loominguga, kuna väga valiv ei saa olla. Eelistan aga kindlasti tänapäevaste kirjanike tekste. Sulev Oll Wimberg, Kreutzwald, P.-E. Rummo, A. Kivirähk, A. Pervik	Andrus Kivirähk ei eelista Eesti omi Ei ole valivad. L. Lilleste, E. Raud, L. Tungal Neil pole selgeid eelistusi. Noorte ja kaasaegsete autorite Sama, kaasaegsemaid ja 'nende elule sarnasem' sisu Wimberg, Kivirähk
6-15 aastat	
Aino Pervik Ei eelista autori rahvuse järgi kedagi, vaid lähtun teksti sisust Ei eelista kedagi, mitmekülgsus on huvitav. Kivirähk, Raud, Pervik, Luts O. Luts, , H. Mänd, A. Pervik ja tänapäeva autorid, nt Keränen, Tomusk, Wimberg, Vilep, Kristiina Kass, P. Raud, noorteautoreid. Polegi eelistust	Aino Pervik, Wimberg Kaasaegseid ja kaasahaaravaid Kivirähk, Midagi värskeid: Kivirähk, Trull, Koff, Soopan Need, kes on tuntud Noorteautoreid, vanemad kirjanikud ja nende sõnakasutus on juba keeruline mõista ning lugemuishuvi tekib pigem tänapäevaste autorite ja tekstide kaudu
üle 15 aasta	
Aino Pervik, Wimberg Eelistaksin värskemaid, kuid neid pole. Henno Käo, Jüri Parijõgi, Reet Made, Jaan Rannap, Oskar Luts, Heiki Vilep, Heljo Mänd, Ira Lember, Rein Pöder	A.Kivirähk, R.Made kaasaegseid autoreid kaasaegseid noori autoreid, kelle loomingus jääb kajama usk armastusse ja vana tõeliselt head klassikat.

J. Liiv, O. Luts, J. Parijõgi L. Tigane (Peremees ja sulane) võiks täiesti olla n. 5.klassis. Kahju, et üldse pole. J. Lattikas vanematest ja kaasaegsest kirjandusest A. Kivirähk. Kõik need autorid, kes eestlase karakterit välja toovad ja inimestevahelisi suhteid kajastavad läbi iseloomulike dialoogide, rahvapärase huumori ja aja jooksul muutunud ühiskonna.

kaasaegsete autorite

O.Luts, J.Rannap, A.Kivirähk, H.Mänd

R.Made

Runnel Pervik, Vilep, Käo, Tungal

tekstid peavad olema põnevad, huvitavad

Tomusk, Kass, Kivirähk ja klassikud eesti lastekirjanduses

Wimbergi, Soopani, Kivirähki, Tungla tekste

kaasaegsete autorite tekste

Kristiina Kassi, Mika Keräneni, Reeli Reinausi tekste

Muinasjutte ja muistendeid, lugusid loomadest ja endavanustest

Nad eelistavad hoopis luuletusi...

R.Made

samad

Tomusk on populaarseim.

Wimberg

Lisa 3. Õpetajate hinnangud kahele eraldi õpikule

Jaak Urmet, Lauri Vanamölder 'Kirjanduse õpik 5. klassile I ja II osa' Avita 2012 (22 vastajat)				
	jah	osaliselt	ei	ei oska öelda
eesti autorite proosatekste on õpikus piisavalt	16 (72,7%)	0 (0%)	6 (27,3%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on eakohased	15 (68,2%)	7 (31,8%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on harivad	15 (68,2%)	7 (31,8%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on arendava sõnavaraga	14 (63,6%)	8 (36,4%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on moraliseerivad	6 (27,3%)	11 (50%)	5 (22,7%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on last liialt kaitsvad ja eluolu ilustavad	0 (0%)	3 (13,6%)	18 (81,8%)	1 (4,5%)
eesti autorite proosatekstides domineerivad täiskasvanud laste üle	1 (4,5%)	4 (18,2%)	14 (63,6%)	3 (13,6%)
eesti autorite proosatekstides leidub tõepärase värvinguga põnevuslugusid	12 (54,5%)	8 (36,4%)	2 (9,1%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstide hulgas on 'tüdrukute jutte'	6 (27,3%)	7 (31,8%)	7 (31,8%)	2 (9,1%)
eesti autorite proosatekstide hulgas on 'poiste jutte'	13 (59,1%)	7 (31,8%)	1 (4,5%)	1 (4,5%)
eesti autorite proosatekstid on ilustavad ja ei anna reaalselt pilti elust	0 (0%)	2 (9,1%)	20 (90,9%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on realistlikud	13 (59,1%)	8 (36,4%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstides on käsitletud raskeid teemasid - surm, vanemate lahusus, kasuvanemad, sõda, vägivald, puuded	8 (36,4%)	10 (45,5%)	3 (13,6%)	1 (4,5%)
eesti autorite proosatekstid on huvitavad	7 (31,8%)	14 (63,6%)	1 (4,5%)	0 (0%)
proosatekstide hulgas on eesti muinasjutte/muistendeid	17 (77,3%)	3 (13,6%)	2 (9,1%)	0 (0%)
õpilastel on huvi eesti muinasjuttude/muistendite vastu	8 (36,4%)	13 (59,1%)	1 (4,5%)	0 (0%)
kas teie hinnangul on õpikus esindatud eesti proosatekstide valikul arvestatud üldiste arengusühholoogiliste teooriatega?	1 (4,5%)	11 (50%)	2 (9,1%)	8 (36,4%)
väärtused ja kõlblus	14 (63,6%)	7 (31,8%)	0 (0%)	1 (4,5%)
koolis ja kodus	7 (31,8%)	11 (50%)	3 (13,6%)	1 (4,5%)
omakultuur ja kutuuriiline mitmekesisus	8 (36,4%)	10 (45,5%)	2 (9,1%)	2 (9,1%)
Rahvuskultuur	8 (36,4%)	11 (50%)	2 (9,1%)	1 (4,5%)
mängiv inimene	7 (31,8%)	11 (50%)	1 (4,5%)	3 (13,6%)
keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng	7 (31,8%)	7 (31,8%)	6 (27,3%)	2 (9,1%)
kodanikuühiskond ja rahvussuhted	7 (31,8%)	6 (27,3%)	6 (27,3%)	3 (13,6%)
teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon	4 (18,2%)	11 (50%)	6 (27,3%)	1 (4,5%)

Kaider Vardja, Merike Vardja 'Tuulepesad. 5. klassi kirjanduse õpik' Koolibri 2012 (5 vastajat)

	jah	osaliselt	ei	ei oska öelda
eesti autorite proosatekste on õpikus piisavalt	5 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on eakohased	4 (80%)	1 (20%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on harivad	4 (80%)	1 (20%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on arendava sõnavaraga	4 (80%)	1 (20%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on moraliseerivad	1 (20%)	3 (60%)	1 (20%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on last liialt kaitsvad ja eluolu ilustavad	0 (0%)	1 (20%)	3 (60%)	1 (20%)
eesti autorite proosatekstides domineerivad täiskasvanud laste üle	0 (0%)	1 (20%)	4 (80%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstides leidub tõepärase värvinguga põnevuslugusid	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstide hulgas on 'tüdrukute jutte'	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstide hulgas on 'poiste jutte'	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on ilustavad ja ei anna reaalselt pilti elust	0 (0%)	2 (40%)	3 (60%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on realistlikud	2 (40%)	3 (60%)	0 (0%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstides on käsitletud raskeid teemasid	0 (0%)	2 (40%)	3 (60%)	0 (0%)
eesti autorite proosatekstid on huvitavad	4 (80%)	1 (20%)	0 (0%)	0 (0%)
proosatekstide hulgas on eesti muinasjutte/muistendeid	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)
õpilastel on huvi eesti muinasjuttude/muistendite vastu	4 (80%)	1 (20%)	0 (0%)	0 (0%)
kas teie hinnangul on õpikus esindatud eesti proosatekstide valikul arvestatud üldiste arengupsühholoogiliste teooriatega?	1 (20%)	4 (80%)	0 (0%)	0 (0%)
väärtused ja kõlblus	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)
koolis ja kodus	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)
omakultuur ja kutuuriline mitmekesisus	1 (20%)	4 (80%)	0 (0%)	0 (0%)
Rahvuskultuur	2 (40%)	3 (60%)	0 (0%)	0 (0%)
mängiv inimene	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)
keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)
kodanikuühiskond ja rahvussuhted	3 (60%)	1 (20%)	1 (20%)	0 (0%)
teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon	1 (20%)	3 (60%)	1 (20%)	0 (0%)
Kas kirjanduse õpikusse valitud eesti proosatekstid toetavad õpilaste lugemishuvi?	2 (40%)	3 (60%)	0 (0%)	0 (0%)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Neili Peters (sünnikuupäev: 26.12.1989),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Õpetajate hinnangud eesti lastekirjanduse autorite proosatekstide kasutamise kohta 5. klassi kirjandusõpikutes”,

mille juhendaja on Age Salo,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 17.05.2016.